

חטיבת תכנון ופיתוח - אגף ארכיאולוגיה

חדשות בעתיקות פברואר 2012

ד"ר צביקה צוק - ארכיאולוג הרשות

תקציר

פתיחת מנהרת הפירים בגן לאומי ציפורי – ההזמנה בצד שמאל וההסבר למי שלא יבוא לאירוע יובא בעלון הבא.

פרוייקט ELAICH – ד"ר דרור בן יוסף ואורי ארליך מרשות הטבע והגנים מספרים על גישה לחינוך לשימור מורשת התרבות אצל הנוער. התכנית מובילה לתוצאות בשטח וכבר ישנה הצעה לבייש לאמץ אתר.

גן לאומי מונפורט - ד"ר שלמה לוטן מאוניברסיטת בר אילן עוסק בחקר מבצר המונפורט מעלה בכתבתו שאלות לגבי מועד הקמתו, מיקום הכנסייה, העברת הארכיב והאוצר מעכו למונפורט והאם הכתר הארמני נמצא במונפורט?

המחשת קבר הורדוס בגן לאומי הרודיון – זאב מרגלית האדריכל הראשי של רשות הטבע והגנים מסביר את דברי הרקע לרעיון של שחזור קבר הורדוס בקנה מידה 1:1. הנושא המרתק שכבר זכה לעלות לכותרות ידון בשימוע ציבורי על מנת להגיע להחלטה סופית.

פתיחת מנהרת הפירים בגן לאומי ציפורי
במסגרת שבוע שמירת הטבע, הנוף והמורשת

בתאריך 9.3.2012 בשעה 10:00

חנוכת מנהרת הפירים בגן לאומי ציפורי

מנהרת מים עתיקה, אשר הובילה את מי מאגר המים אל העיר ציפורי העתיקה, לצורך אספקת מי שתייה ושימושי יום-יום לאדם. לצומח ולחי.

התכנסות 10:00-10:15
ברכות 10:15-10:30

שאל גולדשטיין, מנכ"ל רשות הטבע והגנים
אייל בצר, ראש המועצה האזורית עמק יזרעאל
גיא אילון, מנהל מחוז צפון, רשות הטבע והגנים
ד"ר צביקה צוק, ארכיאולוג רשות הטבע והגנים, חופר מנהרת הפירים

10:30 יציאה לסיור חווייתי במנורה בהדרכת ד"ר צביקה צוק

גן לאומי עתיקות עין גדי – ד"ר גדעון הדס מקיבוץ עין גדי חופר שנים רבות בנוה המדבר המקסים. עתה הוא ממשיך לחשוף את הבית הגדול ביותר בכפר של תקופת התלמוד, המכונה 'בית חלפיי'.

החידה החודשית – אנו שמחים לקבל פתרונות מהקוראים ולפרסם את שמותיהם של אלו שצדקו. גם מי שמנסה ולא צודק זוכה לתשובה דיסקרטית אז אל תהססו. ובכלל נשמח תמיד לקבל **פיזבוק** על העלון האינטרני הזה.

ולקיננוח: שבעת המינים מצורף קישור לתערוכה מקוונת חדשה שהכינו ברשות העתיקות לכבוד ט"ו בשבט: בקישור www.antiquties.org.il/tubishvat/index.html

ELAICH – גישה לחינוך לשימור המורשת התרבותית

Educational Linkage Approach in Cultural Heritage

ד"ר דרור בן יוסף – מנהל מחו"ה גליל תחתון ואורי ארליך – מנהל אגף חינוך והדרכה

ELAICH- גישה לחינוך ושימור המורשת התרבותית- גובשה בשנים 2009-2012, במהלך פרויקט אירופי בהובלת דר' אנה לובביקוב- כץ מהטכניון. מטרתו המרכזית לחבר בין צעירים למורשת התרבות שלהם, להבין את תפקידנו כבני אדם במחזור היצירה- בליה- שימור וללמוד להעריך חשיבותה.

פרויקט ELAICH מיועד לתלמידי תיכון בכיתות ט' ומוריהם. ייחודו בכך שהתלמידים והמורים אינם זקוקים לכל ידע מוקדם על המורשת התרבותית או על שימורה. התלמידים של ELAICH עוסקים במורשת המיידית שלהם דרך גישה רב- תחומית, תורמים לשימור ההיסטוריה הבנויה שסביבנו ותורמים לקהילה ולעולם הרחב.

במהלך הפרויקט פותחה ערכת כלים חינוכיים המאפשרים לתלמידים לרכוש ידע בסיסי ולפתח הבנה בשישה נושאים עיקריים באמצעות פורטל מפורט, מעין "שישה סדרי משנה":

1. ערכי המורשת התרבותית ושיווי המשקל המורכב שלה.
2. הכרת המורשת הבנויה וחשיבותה התרבותית.
3. הגורמים והסוגים השונים של הבליה הפיזית והסכנות הניצבות בפניה, כולל השפעת הסביבה.
4. העקרונות והשיטות העיקריים לחקר מבנים ואתרים היסטוריים ואבחון הבליה שלהם.
5. העקרונות, התהליכים, החומרים וטכנולוגיות שימור המורשת התרבותית.
6. המשמעות, החשיבות והשיטות למניעת בליה, לניטור שלה והאופנים לשימוש נכון וזהיר במורשת התרבותית.

בנובמבר 2011 התקיים בוונציה כנס מקצועי במטרה להכיר את התכנית לעומקה ולבחון דרכים מעשיות ליישומה במערכות חינוך במדינות השותפות. השתתפו: נציגי האוניברסיטאות, שרים, נציגי גופי שימור ושמירת מורשת כמו רט"ג, רעי"ת והמועצה לשימור מבנים ואתרים, מנהלי בתי"ס וקובעי מדיניות במשרדי חינוך וסביבה מהמדינות השותפות. בינואר 2012 התקיים כנס לסיכום התכנית בטכניון בישראל, במהלכו נערכה סדנת היכרות והתנסות עם פורטל ELAICH. בסדנה נכחו נציגי רשות הטבע והגנים, רשות העתיקות, המועצה לשימור אתרים, משרד החינוך, מנהלי בתי"ס ועוד. מדובר במערכת לימודית (פורטל) גמישה ומודולארית, המאפשרת להכיר ולהתחבר אל המורשת התרבותית של האדם, להבין אותה, לפעול ולהירתם לשימורה תוך כדי תהליך למידה. לסיכום חווית הלמידה נוספה יחידת לימוד נוספת: "אמץ אתר" - היא יחידת השיא של הפרויקט ובה יש יישום של ששת הנושאים שנלמדו באמצעות הפורטל.

הלימוד באמצעות ערכת הכלים החינוכיים של ELAICH יסייע לתלמידים לפתח גישה מדויקת וזהירה כלפי שימור המורשת התרבותית, לתרום לאיסוף מידע באתרי מורשת תרבות ולהתריע בפני הרשויות המתאימות על הידרדרות מצבם. הצעה ליישום בתכנית החינוכית של מחו"ה גליל תחתון בביה"ס לביא – אימוץ גן לאומי שדה עמודים: א. שימוש בשש

המודולות של הפורטל (באופן סלקטיבי ומודולארי): 1. מהי מורשת תרבותית וכיצד עלינו לשמרה – הילדים יחקרו בעצמם את ייחודו של האתר ובית הכנסת שלו ויציעו פתרונות לשימורו; 2. הכרת המורשת התרבותית והאבן – התלמידים יתחו את האדריכלות של האתר ואת מאפייניו הליתיים; 3. הבליה והסביבה – כיצד לבצע שימור מונע: התלמידים ישאלו האם שימור זה מתאים לחורבת עמודים?; 4-5. שיטות שימור מגוונות וטכנולוגיית שימור – מה מאלה עשוי להתאים לאתר?; 6. ניטור ואחזקה – פחות רלוונטי לתלמידים, שהרי אנחנו לא עוסקים בפועל בשימור ארכיאולוגי, עם זאת, ניתן להדגים שימור על אבני שדה. – למעשה אנחנו מתחילים כבר בשלב 7 – אימוץ אתר, והפורטל יכול לתת לנו כלים מצוינים ללימוד על פעילות שימור המורשת בכתה, וליישום הנלמד באתר עצמו.

גן לאומי מונפורט - אמיתות חדשות על מבצר מונפורט בגליל העליון ועל תולדותיו

ד"ר שלמה לוטן, עמית מחקר, מרכז רנרט, אוניברסיטת בר אילן, רמת גן
צילומים: צביקה צוק

מבצר מונפורט על יופיו הטבעי, ביצוריו המרשימים ומיקומו בלב הגליל העליון, סיקרנו במשך שנים רבות חוקרים וטיילים אשר צפו על שרידיו וביקרו בין ביצוריו הנישאים. במסגרת מחקר גיאוגרפי – היסטורי חדש על תולדות המסדר הצבאי הטבטוני ומעמדו בתחומה של ממלכת ירושלים הצלבנית, וכן בעקבות החפירה המחודשת במונפורט, עלו עובדות חדשות במחקר ההיסטורי אשר ראוי להביאן בפני ציבור המטיילים והמתעניינים בתולדות המבצר הצלבני.

על מועד הקמתו של מבצר מונפורט חלוקות הדעות. מקובל במחקר ובחיבורים שנכתבו כי המבצר הוקם כבר במאה השתיים עשרה. עיון מחודש במקורות התקופה העלה את הסבירות כי המבצר הוקם רק בשנת 1227 על ידי לוחמים גרמנים וחברי מסדר הטבטונים שציפו להגעת הקיסר פרידריך השני וצבאו מבססיו בדרום איטליה אל תחום ממלכת ירושלים. בשל עיכוב ביציאה למסע בשל מחלה שפשטה בין הלוחמים ובעקבות הציפייה להגעת המנהיג החלה בניית המבצר באתר המונפורט. תחילה נבנה חלקו העליון של המבצר בגב השלוחה באזור מגדל העוז (דונז'ון) ולאחריו נבנו חלקיו המערביים (אגפי המגורים של אבירי המסדר, הכנסייה ואולם הכנסים). לאזור מגדל העוז נקבעה חשיבות אסטרטגית כמתחם המקשר את מבנה ההגנה אל החלק המבוצר הבנוי במדרגה נמוכה לציודו, אך גם מנתק את המבצר מהמשכה של השלוחה באמצעות חפיר עמוק הסמוך לו.

במחקר הייתה התלבטות למיקום כנסיית המסדר באתר המבוצר. רבים מבין החוקרים סברו כי הכנסייה הקטנה (קאפלה) שכנה בלב מתחם מגורי אבירים, במקום בו נתגלו שרידי חלקי זכוכית מעוטרת וציורי קיר של קדושים. טענה חדשה מציעה כי יתכן והכנסייה שכנה דווקא בחלקו העליון של מגדל העוז, במקום בו נמצאה גומחת תפילה מעוגלת. במחקר הצלבני שלטה הסברה כי חברי המסדר הטבטוני (המסדר הגרמני) והנהגתו נטשו את מפקדתם בעכו והעבירו את

מרכז פעילותם, את הארכיב ואת האוצר אל מבצר מונפורט, הרחק מאזורי הלחימה הבלתי פוסקת בין הצדדים היריבים בתוככי העיר עכו. טענה זו נכונה בחלקה. בניית המונפורט הושלמה בראשית שנת הארבעים של המאה השלוש עשרה, בתקופה בה התעמתו הטבטונים עם יריביהם הטמפלרים. האחרונים חדרו בשנת 1242 אל מתחם הטבטונים בעכו, הרסו את מעונם ושרפו את כנסייתם. הטבטונים נטשו לפרק זמן קצר את העיר עכו עד לשוך הסערה ובחרו להעתיק את מטה מסדרם אל מבצר מונפורט בגליל. באותה עת, בשנת 1244, זמן קצר לפני מפתח הטבטונים ומרבית צבא הצלבנים בקרב פורביה בדרום הממלכה, בחר ראש מסדר הטבטונים, האביר

גרהארד פון מלברג, להודיע על פרישתו משורות הנהגת המסדר ועל מעברו דווקא אל שורות מסדר הטמפלרים. דומה כי ראש המסדר התפטר ומסר את חותם המנהיג בשל הימנעותו מתמיכה במנהיגות הקיסר פרידריך השני - מיטיבם של הטבטונים בארצות הצלבנים. בנוסף נמצאו במחקר עדויות לתסיסה בין חברי המסדר כלפי מנהיגותו, בשל חשד לשחיתות ואי סדרים בניהול אוצר המסדר. בשנת 1245 חודשה פעילותו של המסדר הצבאי בעיר עכו.

דומה כי מבצר מונפורט היה עד לאירוע מסקרן ורב עוצמה מבחינה גיאו – פוליטית. על פי הנלמד מתוך תעודה היסטורית אשר התגלתה באוניברסיטת אינסברוק בראשית שנות האלפיים, נקבע כי קונרד הרביעי, בנו של הקיסר פרידריך השני, דרש בשנת 1253 כי הכתר הארמני אותו העביר אביו למשמורת במעוזם של הטבטונים במזרח, יימסר חזרה לידי מלך ארמניה בארצו. הכתר הארמני הועבר לחזקתו של הקיסר פרידריך השני בעת מסע הצלב שערך בממלכה הצלבנית בשנת 1228. בשל

הסכנה שנסקפה לארמניה מידי יריבתה נסיכות אנטיוכיה ובשל סכסוכים מדיניים באזור זה, ביקש מלך ארמניה להעביר לידי הקיסר וצבאו חלקים מאוצרו. הכתר הועבר לידיהם של הטבטונים במקום משכנם בעיר עכו בעת בה שהה בה הקיסר (1228-1229). הטבטונים היו בין הגורמים היחידים אשר תמכו במסעו של הקיסר המוחרם על ידי האפיפיור גרגוריוס התשיעי ואף ליוו אותו במסעו אל העיר יפו וממנה אל ירושלים בה התקיימה הכרתו כמלך ירושלים. ניכר כי הקיסר סבר כי ניתן לסמוך על נאמנותם של הטבטונים ובעיקר על שיקול דעתו של מנהיגם הרמן פון זאלצה, אשר היה אחד המנהיגים הבולטים באותה עת ותמכו בקיסר ללא סייג. סביר להניח כי אותו כתר ארמני היה אחד הפריטים היקרים אשר הועברו בשנת 1242 אל מבצר מונפור עם העתקת פעילותם של הטבטונים ומעברם מהעיר עכו אל מפקדתם בגליל. התעודה ההיסטורית לא מוסיפה ומספרת על גורלו של הכתר הארמני ולכן יתכן כי הוא עדיין מצוי בין שרידי המבצר.

מבצר מונפור שרד גם לאחר מסע הצלב של המלך הצרפתי לואי התשיעי (לואי הקדוש) בממלכה הצלבנית (1250-1254). האתר נותר יחד עם מבצר צפת כבסיס מרוחק מלב ההתרחשות הצלבנית בערי החוף – עכו, צור, קיסריה ויפו. בשנת 1266 נעשה ניסיון ראשון של הממלוכים ומנהיגם בייברס לכבוש את האתר. ניסיון זה נכשל בשונה מהצלחת הממלוכים בכיבוש מבצר צפת. בשנת 1271 נערך ניסיון נוסף לכבוש את המונפור. הפעם חדרו הממלוכים אל חלקו הנמוך של המבצר וטיפסו אל עבר מגדל העוז. חברי מסדר הטבטונים נסוגו אל מגדל העוז במקום בו ניהלו מסע ומתן על פינאי האתר. מנהיג הטבטונים יוהאן פון זאקסן הגיע להסדר עם הממלוכים בו ניתנה הרשות לפנות את המבצר ולסגת עם רכושם, ציודם הצבאי ואוצרם של הטבטונים. יותר מכל נודעה חשיבות להעברת ארכיב המסדר ובו אוסף תעודותיהם של הטבטונים עם רישום נכסיהם ומינהל מטה המסדר. תעודות אלו שרדו והובלו אל עכו וממנה טרם כיבושה בשנת 1291 הועברו אל איטליה. בשנת 1309 נשלח הארכיב אל מפקדתם החדשה של הטבטונים במבצר מארינבורג בפרוסיה (בחלקה הצפוני של פולין), במקום בו הוקמה 'מדינת המסדר' – האתר המרכזי לפעילותם של הטבטונים בימי הביניים. אוצר זה שרד עד ימינו ומהווה מקור בלתי נדלה ללימוד תולדות המסדר הצבאי מראשית הקמתו בממלכה הצלבנית ובמבצר מונפור ועד לימינו.

הרעיון להמחשת קבר הורדוס בגן לאומי הרודיון

זאב מרגלית מנהל אגף שימור ופיתוח ברשות הטבע והגנים

רקע כללי

הרודיון הידוע גם בשם 'הר הורדוס', הינו מבצר ממלכתי השוכן בראש הר מלאכותי נבנה ע"י המלך הורדוס (37-4 לפנה"ס) ומכאן שמו. המלך הורדוס החליט להקים באתר את קברו אותו בנה על המדרון הצופה לירושלים. למרגלות המבצר נבנה מתחם מלכותי מרשים על שטח של כ-150 דונם שזכה לכינוי 'הרודיון תחתית'. פרויקט אדריכלי מרשים נוסף הוא אמת מים שהוליכה מים מ'בריכות שלמה' ועוברת מדרום לבית לחם.

ההיסטוריון יוסף בן מתתיהו תיאר את האתר: "...לאחר שהציב זכר עולם לבני משפחתו ולידידיו, פנה הורדוס לשמר גם את זכרו שלו... במרחק שישים ריס מירושלים בנה תל, מעשה ידי אדם, שצורתו צורת שד, וקרא לו בשם זה (הרודיון), אך עיטר אותו ביתר פאר. את ראש התל הקיף מגדלים עגולים, ועל השטח המוקף מגדלים אלה בנה ארמון מפואר מאוד: לא רק מראה החדרים בפנים הארמון היה מרהיב ביופיו, אלא גם הקירות, הכרכובים והגגות בחוץ היו מעוטרים בעושר רב..." (יוסף בן מתתיהו, מלחמת היהודים, א 419-420. תרגום ליזה אולמן).

רקע היסטורי

בשנת 40 לפנה"ס נאלץ הורדוס לנוס על נפשו מירושלים מפני השליט החשמונאי מתתיהו אנטיגונוס, לאחר שזה כרת ברית עם הפרתים (האימפריה המזרחית שלחמה אז ברומאים). אנטיגונוס ובני בריתו דלקו אחרי הורדוס ואנשיו והדביקו אותם מדרום-מזרח לבית לחם. הורדוס ניהל שם קרב נואש שכמעט עלה לו בחייו, אך בסופו של דבר נחלץ מרודפיו, והמשיך במסעו. אירועי יום סוער זה נחרטו בנפשו של הורדוס, ונראה שכבר אז התקבלה בליבו ההחלטה להקים במקום את אחוזת קברו. מיד אחרי האירועים האלה יצא הורדוס לרומא, שם הכתיר אותו הסנאט למלך יהודה. מימוש הזכות הזו לא בא להורדוס בקלות, ורק לאחר שלוש שנים השלים את כיבוש ממלכתו והכניע את מתתיהו אנטיגונוס. כך באה אל סופה הממלכה החשמונאית, והורדוס, בחסות רומא, הפך לשליט היחיד על הארץ.

בשנת 28 לפנה"ס לערך חזר הורדוס למקום שבו ניצל מידי אנטיגונוס והחל לבנות את הרודיון. כפי הנראה נבנה המקום כמרכז שלטון ומינהל ביהודה, לצד ירושלים ששימשה בעיקר כמרכז דתי. הורדוס בנה את המקום בתעוזה מופלאה ובפאר רב, וקרא לו על שמו, ולמרות שהמקום נושק למדבר, היו בו שפע מים שהובאו מרחוק, גנים ירוקים ובתי מרחץ. הורדוס תכנן את המקום כמכלול ארמונות ענק (הגדול בעולם הרומי של אותם הימים), המורכב משלושה חלקים: 1. ארמון מבצר ההר - שילוב ייחודי של ארמון, מבצר ומונומנט הבולט למרחקים; 2. הרודיון התחתית, המשלבת מתחם בילוי מפואר, מרכז מנהלי, ומערכת מבנים שנועדו לטקס ההלוויה של המלך; 3. מדרון ההר, שבחלקו הצפוני בנה הורדוס, לצד גרם מדרגות טקסי, תיאטרון מלכותי ואת מבנה הקבר שלו. כדי שזכרו ישמר לעד, בנה המלך, לקראת מותו, מצבה ענקית בדמות הר מלאכותי הבולט למרחוק. המכלול הענק, שהשתרע על כ-250 דונם, נבנה בשלבים, על פי מערכת כיוונים עיקרית, תוך תכנון וביצוע קפדני. כל אלה מציבים את הרודיון בשורה הראשונה של המבנים החשובים בעולם הקדום. לאחר מותו של הורדוס ב-4 לפנה"ס נכלל הרודיון בתחום ממלכתו של בנו ארכילאוס ששלט כ-10 שנים. הנציבים הרומאים החזיקו במקום מאז ועד פרוץ המרד הראשון ב-66 לסה"נ. במרד זה התבצרו המורדים בהרודיון עד שהכניעו אותם הרומאים בשנת 71 לסה"נ.

במהלך מרד בר כוכבא (132 - 135/6 לסה"נ), שימש ארמון מבצר ההר כמרכז חשוב של המורדים. עדויות לפעילות אנשיו של בר-כוכבא בהרודיון נמצאו בחפירות האתר וכן בתעודות שנמצאו במערות מורבעיאת שבמדבר יהודה. בתקופה הביזנטית (מאות ד' - ז' לסה"נ) נבנה בהרודיון תחתית, על שרידי המבנים מימי הורדוס, כפר גדול ובו שלוש כנסיות. בחורבות ארמון מבצר ההר הוקמו מנזר קטן וקפלה. כפי הנראה המשיך להתקיים היישוב בהרודיון תחתית עד המאה ה-ט'. מאז עמדה הרודיון בשיממונה, עד ראשית החפירות הארכיאולוגיות.

במאי 2007 הכריז פרופ' אהוד נצר ז"ל כי מצא את קבר הורדוס, לאחר יותר מ-30 שנות חיפושים באתר. האתר, המזוהה עם קבר הורדוס התגלה במהלך חפירות במדרון החיצוני הצפוני של ההר, מתחת לשרידי חומה המקיפה את הרודיון מסביבו, ומעל הארמון התחתון ששימש כנקודת היציאה למסע ההלוויה של הורדוס, בסמוך לשרידים של גרם מדרגות שעולה אל האתר מהרודיון התחתית. במקום, הצופה צפונה לכיוון ירושלים, התגלה מסד של

מאוזוליאום הבנוי אבני גזית מפוארות ושברי סרקופג מנותצים. פרופ' אהוד נצר ז"ל מת באוקטובר 2010 לאחר שמעד בעת עבודה בתיאטרון, לא הרחק מקברו של הורדוס.

ההרודיון הוכשר לביקורי קהל והוא היום גן לאומי בניהולה של רשות הטבע והגנים. עד תקופת האינתיפאדה ביקרו באתר מאות אלפי תיירים, לאחר מכן ירד משמעותית מספר המבקרים. לאחרונה יש עלייה מתמדת בכמות המבקרים באתר. רשות הטבע והגנים בשיתוף המועצה האזורית גוש עציון, המינהל האזרחי, החברה הממשלתית לתיירות, משלחת החפירות של האוניברסיטה העברית ירושלים, רשות העתיקות ומשרד ראש הממשלה מבצעים בהרודיון פרויקט חפירות שימור ופיתוח ובמסגרתו עולה ההצעה להמחשת קבר הורדוס באתרו.

הרודיון – ההצעה להמחשת מבנה קבר הורדוס

לאור הגילוי המרתק של קבר הורדוס בהרודיון וההזדמנות המיוחדת במינה שנוצרה באתר, נבחנו בימים אלו ההיבטים האתיים והמקצועיים של המחשה או שיחזור מלא בקנה מידה 1:1 של מבנה קבר הורדוס בהרודיון.

המטרה היא: **הגדלת מספר המבקרים, עם שמירה קפדנית על ערכי המורשת של האתר.**

צוות התכנון בדק נושאים רבים: היקפי המידע הארכיאולוגי, ניתוח הממצאים, מחקר השוואתי, סקירה של דוגמאות מהעולם, אמנות בינלאומיות ואתיקה מקצועית, שימוש בחומרים, קונסטרוקציה, קשר לשימור הכללי באתר, לימוד ההצעה של אהוד נצר ז"ל, בדיקת חלופות וניתוח רמת היתכנות הביצוע, לאחר בחינה וחשיבה על כל ההיבטים עלתה ההצעה הבאה:

בניית מודל בקנה מידה 1:1 של מבנה קבר הורדוס המשוחזר, באתרו, בהרודיון. המודל יעשה מחומרים מודרניים, קלים, עמידים לאורך זמן, המדמים באופן הטוב ביותר את הארכיטקטורה המקורית השלמה של מבנה הקבר על פי כל הידע הקיים. התכנון והביצוע יעשו על פי העקרונות הבאים:

1. בניית המודל לא תפגע בעתיקות!
2. תבוצע הפרדה ברורה בין הבנייה החדשה לשרידים המקוריים.
3. יישמר באופן קפדני עיקרון ההפיכות, בכל זמן, לאחר השלמת הביצוע, ניתן יהיה לפרק את המודל ולהחזיר מצב לקדמותו.
4. במקביל למודל, יתבצע שימור של כל הממצאים הארכיאולוגיים בהרודיון כולל המבנים בסביבתו הקרובה - החדר המלכותי, התיאטרון, המדרגות המונומנטאליות ועוד.

הצוות מודע לכך שהרעיון הוא ייחודי, יוצא דופן ואין לו תקדים באתר ארכיאולוגי, עם זאת בנסיבות ובנתונים הקיימים בהרודיון, ממליץ לקדם את הרעיון.

בשל רגישות הנושא מתוכנן שימוע ציבורי של צוות מומחים רב תחומי.

חפירות עין גדי 2012 – בית חלפי (דוח עיתי)

ד"ר גדעון הדס

בינואר 2012 התקיימה חפירה ארכיאולוגית בחסות המכון לארכיאולוגיה של האוניברסיטה העברית בירושלים, בתחום הגן הלאומי בית הכנסת העתיק בעין גדי. בחפירה השתתפו מתנדבים מחו"ל ומן הארץ, רובם ותיקי משלחת עין גדי, ומתנדבים מבי"ס שדה עין גדי, שמורת עין גדי וחניכי מכינת מלח הארץ בעין גדי. החפירה נעזרה בתרומות מקרנות ופרטים בחו"ל, מרכז מדע ים המלח והערבה ורשות הטבע והגנים. מטרת החפירה הייתה לקדם את חשיפת 'בית חלפי' הסמוך לבית הכנסת מצד צפון. הבית נחפר בחלקו על ידי דן ברי"ג, ספי פורת ואהוד נצר בשנות השבעים ונוקה בחלקו על ידי הכותב בשנות התשעים של המאה שעברה. בחפירה התברר כי 'בית חלפי' הוא המבנה הגדול ביותר שנמצא עד כה בכפר הביזנטי של עין גדי וממדיו גדולים יותר מבית הכנסת. למבנה תכנית טרפזית ובו נמצאים שלושה חללים, חצר מרכזית ושלושה חדרים ממזרחה ושניים ממערבה. הכניסה לחצר מדרום, ממול לכניסה הצפונית של בית הכנסת. מימין לכניסה, ממזרח, נמצאים 'החדר השרוף', 'חדר הסטוקו', ו'חדר המחטב', ומשמאל לכניסה נמצאים 'חדר הבריכה' ו'חדר האספלט'. בכל השטח שנחפר נמצאו מפולות של לבני בוץ מיובשות בשמש בהן נבנו הקומה העליונה וחלק מקירות הקומה התחתונה. תקרות החדרים והגגות נבנו כמעזבה, מקורות דקלים המונחות לרוחב החדרים ועליהן, בניצב, הונחו קנים שעליהם יצקו טיט בוץ בעובי ניכר. בין האבנים המעטות שנמצאו בחצר היו כמה אבני שחיקה מבזלת. רצפות המבנה עשויות שכבות טיט מהודק ואחיד, וכך גם קירות החדרים היו טוחים בטיח בוץ, לעיתים עם תוספת של גרגרי סיד לבן. גם באתר הנוכחי, כמו ביתר המקומות שנחפרו בכפר של עין גדי, ישנה עדות לשלוש תקופות ישוב, התקופה הרומית, התקופה הביזנטית והתקופה הממלוכית. מהתקופה האחרונה לא שרדו מבנים כלל כי נהרסו במהלך הכשרת הקרקע שנעשתה כאן בשנות החמישים. מתקופה זו נותרו בעיקר חרסים ומטבעות. הממצאים המעטים שנתגלו בעונה זו כוללים מעט כלי חרס, שברי זכוכית, עצמות והרבה שרידי עץ מפוחמים, אספלט ומטבעות בכל חדר.

'בית חלפי' נהרס, כמו גם יתר בתי הכפר ובית הכנסת בכללם, בשריפה עזה באמצע המאה הששית לסה"נ. בעונה הבאה נחתור לקראת השלמת חשיפת 'בית חלפי' והבית הגדול הצמוד אליו יחד עם הסמטאות הגובלות בהם ממערב וצפון.

תודות לחברי קבוץ עין גדי, ליהודה כהן ויונתן רחמן על הסיוע הלוגיסטי במנוף לצילומי גובה, בטרקטור לפינוי העפר, ולזלמן על העגלה לפינוי העפר. תודה גם למני גל על תחזוקת אתר החפירות באינטרנט לאורך השנה בו ניתן להשיג פרטים ועדכונים:

<http://eingedi.cjb.co.il>

חידת החודש

בתמונה חלק מיוחד במינו של מבנה. מהו המבנה ובאיזה אתר של רשות הטבע והגנים הוא נמצא?

פתרון החידה הקודמת

גן לאומי כוכב הירדן – קטע החפיר הדרומי

פתרו נכונה לפי סדר הזמן: גיל בן נון, איציק רחמים, ד"ר מוטי אביעם, אבייתר כהן, רות כהן, יובל ארטמן, אמיר גינאח, יוסי וייס, שרגא רוזנזפט, רזיה זהבי, איגור וייסרמן, שרה שכטר, עמוס סבח, כרמית גור, רעיה שורקי, יואב גרינברג וד"ר אלי ינאי ואריאב בולדו.